HAZINIY TO‘RANING ADABIY-MA’RIFIY MEROSI: TARIXIY XOTIRA, MUZEYSHUNOSLIK VA MADANIY MEROS

Vaxobova Nargizaxon, Akramova Shaxnozaxon
Haziniy uy muzeyi mudirasi, ilmiy hodimi

Annotatsiya. *Maqolada XIX asr oxiri — XX asr boshlaridagi Qo‘qon adabiy muhitining vakillaridan biri Haziniy Xo‘qandiy (1867–1923)ning hayoti va adabiy merosi tahlil qilinadi. Shoir ijodidagi diniy-ma’rifiy g‘oyalar, tasavvufiy dunyoqarash, mumtoz she’riy janrlar hamda «Bayozi Haziniy» nashrlarining o‘rni yoritiladi. Biografik va bibliografik manbalarni qiyosiy tahlil qilish asosida shoirning yozma merosini saqlash, muzey fondlarini ilmiy tavsiflash, raqamli kataloglar yaratish va ma’rifiy tadbirlar orqali tarixiy xotirani asrash imkoniyatlari ko‘rsatiladi.*

Kalit so‘zlar: *Haziniy To‘ra; Haziniy Xo‘qandiy; Qo‘qon adabiy muhiti; tasavvuf; mumtoz she’riyat; muzeyshunoslik; madaniy meros.*

Аннотация. *В статье рассматриваются жизнь и литературное наследие Хазиний Кокандий (1867–1923) — представителя кокандской литературной среды конца XIX — начала XX века. Анализируются религиозно-просветительские идеи поэта, суфийское мировоззрение, жанры классической поэзии, а также место сборника «Баёзи Хазиний» в истории письменного наследия. На основе сравнительного анализа биографических и библиографических источников показываются возможности сохранения исторической памяти через научное описание музейных фондов, создание цифровых каталогов и просветительскую деятельность.*

Ключевые слова: *Хазиний Тура; Хазиний Кокандий; кокандская литературная среда; тасаввуф (суфизм); классическая поэзия; музееведение; культурное наследие.*

Abstract. *This article examines the life and literary legacy of Haziniy Khoqandiy (1867–1923), a representative of the Kokand literary milieu of the late nineteenth and early twentieth centuries. It analyses the poet’s religious-enlightenment ideas, Sufi worldview, classical poetic genres, and the role of the «Bayozi Haziniy» editions in the transmission of his written heritage. Drawing on a comparative analysis of biographical and bibliographic sources, the study also considers how scientific description of museum collections, digital catalogues, and educational activities can help preserve Haziniy’s cultural memory for future generations.*

Keywords: *Haziniy Tora; Haziniy Khoqandiy; Kokand literary milieu; Sufism (tasawwuf); classical poetry; museology; cultural heritage.*

Kirish

XIX asr oxiri — XX asr boshlaridagi Qo‘qon adabiy muhiti o‘zbek mumtoz adabiyotining rivojida muhim o‘rin tutadi. Mazkur adabiy muhitda diniy-ma’rifiy, axloqiy va tasavvufiy qarashlarni badiiy so‘z orqali ifodalagan ijodkorlardan biri Haziniy Xo‘qandiydir. Uning asl ismi Ziyovuddinxon Kattaxo‘ja o‘g‘li Haziniy to‘ra bo‘lib, 1867-yilda Qo‘qon yaqinidagi Katta Kenagas qishlog‘ida tug‘ilgan va 1923-yilda vafot etgan.[1]

Haziniy To‘ra hayoti va ijodini o‘rganish bugungi kunda nafaqat adabiyotshunoslik, balki o‘lkashunoslik, muzeyshunoslik va madaniy merosni muhofaza qilish nuqtayi nazaridan ham dolzarbdir. Chunki shoirning ijodiy merosi qo‘lyozma bayozlarda tarqalgan, XX asr boshlarida «Bayozi Haziniy» nomi bilan bir necha bor toshbosma holida nashr qilingan, keyinchalik esa uning asarlari to‘plam va devon shaklida qayta nashr etilgan.[2]

Ushbu maqolaning maqsadi Haziniy To‘raning hayoti, ilmiy-ma’rifiy muhiti, adabiy merosi va axloqiy-tarbiyaviy qarashlarini tahlil qilish, shuningdek, uning nomi va merosini muzey vositalari orqali asrab-avaylashning zamonaviy imkoniyatlarini ko‘rsatishdan iborat. Tadqiqotda biografik va bibliografik manbalar qiyosiy tahlil qilinib, shoir ijodining tarixiy xotira uchun ahamiyati yoritiladi.

1. Haziniy To‘raning hayot yo‘li va ilmiy-ma’rifiy muhiti

Haziniy Xo‘qandiy Qo‘qon atrofidagi Katta Kenagas qishlog‘ida tug‘ilgan. Uning otasi Kattaxo‘ja eshon ilm va she’riyatga qiziqqan ziyoli sifatida tilga olinadi. Ziyovuddin dastlabki ta’limni oilada olgan, keyinchalik Qo‘qondagi Jome’ madrasasida tahsilini davom ettirgan. U Qur’on, tafsir, hadis, fiqh, kalom va adabiyot ilmlarini chuqur o‘rgangan. Bu ta’lim uning keyingi ijodida diniy-ma’rifiy va tasavvufiy mazmunning shakllanishiga zamin yaratgan.[3]

Haziniy hayotida ilm bilan amaliy mehnatning birligi ham alohida ko‘zga tashlanadi. Manbalarda u dehqonchilik bilan shug‘ullangani, bog‘lar barpo qilgani, ayrim qurilish va obodonchilik ishlarini amalga oshirgani qayd etiladi. Bu jihat shoir shaxsiyatini faqat kitob va she’riyat doirasida emas, balki xalq hayoti bilan bog‘liq faoliyatda ham tasavvur qilishga imkon beradi.[4]

1897-yillar atrofida Haziniy mashhur mutasavvif Muhammad Hakimxon xalifaga murid tushib, Qodiriya tariqati an’analarini chuqur o‘rgangan. Ochiq

[1] O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. “Haziniy Xo‘qandiy” maqolasi. — Qomus.INFO elektron bazasi; Jo‘raboyev O. Haziniy (1867–1923): hayoti va ijodi haqidagi ilmiy-ma’rifiy ma’lumotlar. — Ziyouz.uz.
[2] O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. “Haziniy Xo‘qandiy” maqolasi. — Qomus.INFO elektron bazasi; Jo‘raboyev O. Haziniy Xo‘qandiy hayoti va ijodiy merosi: Filologiya fanlari nomzodi dissertatsiyasi. — Toshkent, 2003.
[3] O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. “Haziniy Xo‘qandiy” maqolasi. — Qomus.INFO elektron bazasi; Jo‘raboyev O. Haziniy (1867–1923): hayoti va ijodi haqidagi ilmiy-ma’rifiy ma’lumotlar. — Ziyouz.uz.
[4] Jo‘raboyev O. Haziniy (1867–1923): hayoti va ijodi haqidagi ilmiy-ma’rifiy ma’lumotlar. — Ziyouz.uz.

manbalarda uning o‘ttiz yoshlarida irshod olishga erishgani va xalq orasida «Haziniy to‘ra», «Eshonbuva» nomlari bilan e’zozlangani qayd etiladi.[5] Bu ma’lumotlar uning adabiy faoliyatini tasavvufiy dunyoqarashdan ajratib o‘rganish qiyinligini ko‘rsatadi.

2. Haziniy ijodining asosiy mavzu va g‘oyalari

Haziniy merosi g‘azal, murabba’, muxammas va musaddas kabi mumtoz she’riyat janrlarini qamrab oladi. Adabiy merosi taxminan 4000 misra atrofida ekani qayd etilgan.[6] Uning she’rlari mavzu jihatidan rang-barang bo‘lsa-da, ularda insonning ma’naviy kamoloti, poklik, iymon, axloq, mehr-oqibat, sahovat va ilohiy ishq kabi tushunchalar markaziy o‘rin egallaydi.

Shoir ijodining muhim jihatlaridan biri diniy-ma’rifiy g‘oyalarni badiiy obraz va tasvirlar orqali ifodalashidir. Haziniy uchun din faqat marosimlar yig‘indisi emas, balki insonning ichki dunyosini poklash, uni halollik va adolatga yetaklash vositasidir. Shu sababli uning axloqiy mavzudagi she’rlarida insoniy fazilatlar ulug‘lanadi, nafs, jaholat, beparvolik va adolatsizlik kabi illatlar qoralanadi.[7]

Tasavvufiy qarashlar shoirning ishq haqidagi tasvirlarida ham ko‘rinadi. Tadqiqotchilar Haziniy «ishqi majoziy» va «ishqi ilohiy» tushunchalarini bir-biriga qarama-qarshi qo‘ymasdan, ma’naviy kamolotning turli bosqichlari sifatida talqin qilganini ko‘rsatadilar.[8] Bunday yondashuv mumtoz adabiyotdagi ramziy ma’nolarni anglash uchun muhimdir. Zohiriy muhabbat tasviri orqali botiniy ma’no, insonning o‘zligini anglash va ma’naviy yuksalish g‘oyasi ifodalanadi.

Haziniy she’rlarida davr ruhi ham seziladi. Uning ayrim asarlarida jamiyatdagi axloqiy muammolar, adolatning susayishi va diniy-ma’rifiy qadriyatlarga munosabat kabi masalalar aks etgan.[9] Demak, shoir ijodini faqat tasavvufiy she’riyat namunasi sifatida emas, balki o‘z davrining ma’naviy hayotini aks ettirgan tarixiy-badiiy manba sifatida ham o‘rganish mumkin.

3. «Bayozi Haziniy» va yozma merosning taqdiri

XIX asrning ikkinchi yarmi va XX asr boshlarida Haziniy she’rlari ko‘plab qo‘lyozma bayoz va majmualarga kiritilgan. Bu holat shoirning o‘z davrida keng o‘qilganidan dalolat beradi. 1910–1915-yillarda Toshkentdagi Orifjonov, Porsev va Laxtin matbaalarida «Bayozi Haziniy» to‘plamlarining bir necha bor nashr etilgani manbalarda qayd etiladi.[10] Boshqa ma’lumotlarda esa «Bayozi Haziniy» 1910–1913-yillarda yetti marta chop etilgani ko‘rsatiladi.[11]

[5] O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. “Haziniy Xo‘qandiy” maqolasi. — Qomus.INFO elektron bazasi.
[6] O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. “Haziniy Xo‘qandiy” maqolasi. — Qomus.INFO elektron bazasi.
[7] Jo‘raboyev O. Haziniy Xo‘qandiy hayoti va ijodiy merosi: Filologiya fanlari nomzodi dissertatsiyasi. — Toshkent, 2003.
[8] Jo‘raboyev O. Haziniy Xo‘qandiy hayoti va ijodiy merosi: Filologiya fanlari nomzodi dissertatsiyasi. — Toshkent, 2003.
[9] Jo‘raboyev O. Haziniy Xo‘qandiy hayoti va ijodiy merosi: Filologiya fanlari nomzodi dissertatsiyasi. — Toshkent, 2003.
[10] O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. “Haziniy Xo‘qandiy” maqolasi. — Qomus.INFO elektron bazasi.
[11] Jo‘raboyev O. Haziniy Xo‘qandiy hayoti va ijodiy merosi: Filologiya fanlari nomzodi dissertatsiyasi. — Toshkent, 2003.

Bu nashrlar Haziniy merosining xalq orasida tarqalishida katta rol o‘ynagan. Toshbosma nashrlarning ko‘payishi she’rlarni faqat tor adabiy doirada emas, balki kengroq kitobxonlar orasida o‘qish imkonini bergan. Shu bilan birga, qo‘lyozma bayozlar shoir ijodining matn tarixini o‘rganish uchun qimmatli manba hisoblanadi. Bir she’rning turli nusxalarini qiyoslash orqali matndagi farqlar, kotiblik an’analari va asarning tarqalish geografiyasini aniqlash mumkin.

Haziniy devonining taqdiri ham uning merosi bilan bog‘liq murakkab tarixni ko‘rsatadi. Manbalarga ko‘ra, shoirning o‘g‘li Amakixon qo‘lida saqlangan devon 1939-yilda olib ketilgan va hozirgacha topilmagan.[12] Shu sababli Haziniy merosining saqlanib qolgan bayoz va nashrlarini izlash, tavsiflash va raqamlashtirish bugungi tadqiqotlar uchun muhim vazifalardan biridir.

4. Haziniy she’riyatida inson va axloq masalasi

Haziniy ijodining markazida insonning ma’naviy qiyofasi turadi. Shoir uchun insonning qadri uning mol-dunyosi yoki mansabi bilan emas, balki qalb pokligi, halolligi, saxovati va boshqalarga qilgan yaxshiligi bilan belgilanadi. Shu ma’noda uning she’rlari axloqiy tarbiya manbasi sifatida ham qimmatlidir. Shoirning diniy-ma’rifiy g‘oyalari insonni komillikka chorlaydi.[13]

Mumtoz adabiyotda «komil inson» tushunchasi ko‘p qirrali mazmunga ega. Haziniyda bu tushuncha iymon, odob, sabr, tavba, mehr-shafqat va adolat bilan chambarchas bog‘lanadi. Shoirning maqsadi o‘quvchini faqat diniy bilimga ega qilish emas, balki shu bilimni kundalik hayotdagi xulq-atvor bilan uyg‘unlashtirishdir. Shuning uchun uning axloqiy mavzudagi satrlari bugungi ma’naviy-tarbiyaviy ishlar uchun ham ahamiyatli.

Haziniy she’rlaridagi pand-nasihat ohangi quruq nasihat shaklida emas, badiiy timsollar va ruhiy kechinmalar orqali beriladi. Ishq, hijron, tavba, dunyoning foniyligi, qiyomat, rahmat va najot kabi obrazlar orqali insonning o‘z hayotini qayta baholashi, vaqtning qadriga yetishi va ma’naviy mas’uliyatini his etishi ifodalanadi. Bu xususiyat uning she’riyatini falsafiy va tarbiyaviy jihatdan qimmatli qiladi.

Haziniyning «Tasadduq, yo Rasulullоh» asari uning diniy-ma’rifiy yo‘nalishdagi ijodini anglash uchun muhim manbalardan biridir. Mazkur asar 1992-yilda alohida to‘plam sifatida nashr qilingan, 1999-yilda esa shoirning asarlari to‘ldirilib, «Devon» nomi bilan chop etilgan.[14] Bu nashrlar mustaqillikdan keyin Haziniy ijodini ilmiy va ommaviy jihatdan qayta tiklashga xizmat qildi.

[12] Jo‘raboyev O. Haziniy Xo‘qandiy hayoti va ijodiy merosi: Filologiya fanlari nomzodi dissertatsiyasi. — Toshkent, 2003.
[13] Jo‘raboyev O. Haziniy Xo‘qandiy hayoti va ijodiy merosi: Filologiya fanlari nomzodi dissertatsiyasi. — Toshkent, 2003.
[14] Jo‘raboyev O. Haziniy Xo‘qandiy hayoti va ijodiy merosi: Filologiya fanlari nomzodi dissertatsiyasi. — Toshkent, 2003; Haziniy. Tasadduq, yo Rasulullоh! — Toshkent: Yozuvchi, 1992; Haziniy. Devon. So‘zboshi: A. Madaminov, O. Jo‘raboyev; so‘ngso‘z: Sh. Yusupov. — Toshkent: Ma’naviyat, 1999. — 176 b.

5. Haziniy ijodining badiiy xususiyatlari

Haziniy mumtoz she'riyatning an'anaviy shakllaridan mohirona foydalangan. G'azal janrida ishq, ma'rifat, tavba va ilohiy muhabbat mavzulari keng yoritilgan. Murabba', muxammas va musaddaslarda esa fikrni kengroq ifodalash, bir g'oyani turli misralar orqali rivojlantirish imkoniyati yuzaga keladi.[15] Uning g'azallariga muxammas bog'langan va naziralar yozilganligi shoir she'riyatining adabiy muhitda faol qabul qilinganini ko'rsatadi.

Shoir tilida mumtoz adabiyotga xos arabiy va forsiy so'zlar bilan bir qatorda, xalqona ohang ham seziladi. Bu holat uning she'rlarini o'z davri kitobxoni uchun tushunarli va ta'sirchan qilgan bo'lishi mumkin. Badiiy obrazlar orqali murakkab tasavvufiy tushunchalarni berish Haziniy uslubining muhim jihatlaridan biridir.

Haziniy she'rlarining qo'shiq qilib kuylangani ham uning xalq orasidagi ta'sirini ko'rsatadi. Manbalarda XX asr boshlarida shoir she'rlaridan namunalar o'nlab toshbosma asarlarda uchragani qayd etiladi.[16] Demak, Haziniy ijodi yozma adabiyot bilan birga og'zaki ijodiy muhitga ham kirib borgan. Bu masala alohida folklorshunoslik va musiqashunoslik tadqiqotlarini talab qiladi.

6. Haziniy merosini muzeyshunoslik nuqtayi nazaridan o'rganish

Tarixiy shaxs merosini saqlashda muzeyning vazifasi faqat eksponatlarni namoyish qilishdan iborat emas. Muzey ilmiy ma'lumotni yig'uvchi, tekshiruvchi, saqlovchi va jamoatchilikka yetkazuvchi muassasa sifatida faoliyat yuritadi. Haziniy To'ra merosi misolida bu vazifalar ayniqsa muhim, chunki shoirning asarlari turli davrlarda qo'lyozma va bosma shakllarda tarqalgan.

Haziniyga bag'ishlangan ekspozitsiyada shoirning hayot yo'li, oilasi, ta'lim olgan muhiti, tasavvufiy faoliyati, adabiy merosi, «Bayozi Haziniy» nashrlari, 1992 va 1999-yillardagi nashrlar hamda shoir haqidagi ilmiy tadqiqotlarni alohida bo'limlarda ko'rsatish mumkin. Har bir materialning manbasi, sanasi va saqlanish joyi ko'rsatilsa, ekspozitsiyaning ilmiy qiymati oshadi.

Muzey uchun eng muhim vazifalardan biri — mavjud materiallarni raqamlashtirish. Noyob kitob, bayoz, surat, hujjat va qo'lyozmalarning yuqori sifatli raqamli nusxalari yaratilsa, asl nusxalarga murojaat qilish zarurati kamayadi. Raqamli katalogga muallif, asar nomi, nashr yili, nashr joyi, inventar raqami va qisqacha tavsif kabi ma'lumotlarni kiritish kelajakdagi tadqiqotchilar uchun qulaylik yaratadi.

«Bayozi Haziniy»ning O'zbekiston Fanlar akademiyasi Sharqshunoslik instituti fondlarida saqlanayotgan toshbosma nusxalari ham muzey va ilmiy muassasalar

[15] O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. "Haziniy Xo'qandiy" maqolasi. — Qomus.INFO elektron bazasi.
[16] Jo'raboyev O. Haziniy Xo'qandiy hayoti va ijodiy merosi: Filologiya fanlari nomzodi dissertatsiyasi. — Toshkent, 2003.

hamkorligi uchun muhim asos bo‘la oladi.[17] Bunday hamkorlik orqali shoir merosining bibliografik ro‘yxatini tuzish, nusxalarni qiyoslash, ilmiy tavsiflar yaratish va raqamli ko‘rgazmalar tashkil etish mumkin.

7. Haziniy uy-muzeyi va tarixiy xotirani asrash

Haziniy nomi bilan bog‘liq uy-muzeyi va memorial maskanlar tarixiy xotirani saqlashning muhim shakllaridan biridir. Manbalarda Farg‘ona shahrida Haziniy uy-muzeyi tashkil qilingani qayd etiladi.[18] Bunday maskanlar shoir hayoti va ijodini mahalliy tarix bilan bog‘lab ko‘rsatish, tashrif buyuruvchilarda o‘z hududining madaniy merosiga qiziqish uyg‘otish imkonini beradi.

Muzey faoliyatida ilmiy xodimning vazifasi ekskursiya o‘tkazish bilangina cheklanmaydi. Hujjatlarni tavsiflash, yangi manbalarni izlash, ilmiy maqolalar tayyorlash, ekspozitsiyani yangilash, fond materiallarini tizimlashtirish va yosh tadqiqotchilar bilan ishlash ham muhim yo‘nalishlardir. Haziniy merosini o‘rganishda bu vazifalarning birgalikda olib borilishi shoir haqida yaxlit ilmiy tasavvur shakllantiradi.

Yoshlar bilan ishlashda Haziniy she’riyatining axloqiy va ma’rifiy mazmunidan foydalanish mumkin. Masalan, «Haziniy va komil inson», «Haziniy she’riyatida ma’naviy poklik», «Bayozi Haziniy — yozma meros namunasi» kabi mavzularda ochiq darslar, davra suhbatlari, kitob ko‘rgazmalari va ilmiy-amaliy seminarlar tashkil etish maqsadga muvofiq. Bu tadbirlar muzeyni faqat tarixiy buyumlar saqlanadigan joy emas, balki faol ma’rifiy markazga aylantiradi.

8. Haziniy merosini raqamlashtirish va kelajak tadqiqotlari

Bugungi raqamli muhitda Haziniy merosini o‘rganishning yangi imkoniyatlari paydo bo‘lmoqda. Avvalo, shoirga oid barcha bibliografik ma’lumotlarni yagona elektron ro‘yxatga jamlash lozim. Unda qo‘lyozmalar, toshbosma nashrlar, zamonaviy kitoblar, ilmiy maqolalar, dissertatsiyalar va muzey fondlaridagi predmetlar alohida toifalarda qayd etilishi mumkin.

Ikkinchi yo‘nalish — matnlarni raqamli shaklga o‘tkazish. Eski o‘zbek yozuvidagi yoki toshbosma shaklidagi matnlarni zamonaviy o‘zbek tiliga ilmiy transliteratsiya qilish, matn variantlarini qiyoslash va izohli lug‘at tuzish Haziniy ijodini kengroq tadqiqotchilar doirasiga olib kiradi. Bunda har bir matnning asl nusxasi bilan bog‘lanishi saqlanishi kerak.

Uchinchi yo‘nalish — Haziniy ijodini Qo‘qon adabiy muhiti doirasida qiyosiy o‘rganishdir. Shoirning boshqa mumtoz ijodkorlar bilan adabiy aloqalari, muxammas va nazira an’analaridagi ishtiroki, diniy-ma’rifiy mavzularning davr adabiyotidagi

[17] O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. “Haziniy Xo‘qandiy” maqolasi. — Qomus.INFO elektron bazasi.
[18] O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. “Haziniy Xo‘qandiy” maqolasi. — Qomus.INFO elektron bazasi.

o‘rni va she’rlarining musiqiy ijroga kirib borishi alohida tadqiqotlar uchun istiqbolli mavzulardir.

To‘rtinchi yo‘nalish — muzey va ta’lim muassasalari hamkorligidir. Haziniyga oid raqamli materiallardan maktab va oliy ta’lim darslarida foydalanish, talabalar uchun manbashunoslik amaliyotlarini tashkil etish, ilmiy loyihalar va tanlovlar o‘tkazish orqali tarixiy merosni yosh avlodga yaqinlashtirish mumkin.

9. Xulosa

Haziniy Xo‘qandiy — o‘zbek mumtoz adabiyotining diniy-ma’rifiy va tasavvufiy yo‘nalishida salmoqli iz qoldirgan shoir va shayxdir. Uning 1867–1923-yillardagi hayot yo‘li Qo‘qon adabiy-madaniy muhitining muhim bir davri bilan bog‘liq. Qo‘qondagi Jome’ madrasasida olgan ta’limi, tasavvuf ilmi bilan shug‘ullanishi va xalq orasidagi ma’rifiy mavqei uning ijodiy dunyoqarashini shakllantirgan.[19]

Shoirning taxminan 4000 misralik adabiy merosi g‘azal, murabba’, muxammas va musaddas kabi janrlarni qamrab oladi. Uning asarlarida ilohiy ishq, tavba, iymon, poklik, odamiylik, saxovat va adolat kabi g‘oyalar yetakchilik qiladi. Shu jihatdan Haziniy she’riyati adabiy-estetik qiymat bilan bir qatorda, katta ma’naviy-tarbiyaviy ahamiyatga ham ega.[20]

Haziniy merosining qo‘lyozma bayozlarda tarqalishi, «Bayozi Haziniy»ning XX asr boshlarida qayta-qayta nashr etilishi va 1992 hamda 1999-yillardagi nashrlar uning ijodini avloddan avlodga yetkazish jarayonini ko‘rsatadi.[21] Biroq shoir devonining bir nusxasi yo‘qolgani haqidagi ma’lumotlar yozma merosni izlash va saqlash ishlarining naqadar muhimligini ko‘rsatadi.

Bugungi kunda Haziniy To‘ra merosini muzeyshunoslik bilan bog‘liq holda o‘rganish alohida ahamiyatga ega. Muzey fondlarini boyitish, qo‘lyozma va bosma manbalarni ilmiy tavsiflash, raqamlashtirish, mavzuli ekspozitsiyalar yaratish hamda yoshlar bilan ma’rifiy tadbirlar olib borish orqali shoirning tarixiy xotiradagi o‘rnini yanada mustahkamlash mumkin. Haziniy merosi — o‘tmish yodgorligi bo‘lish bilan birga, bugungi ma’naviy-ma’rifiy hayot uchun ham foydali ilmiy manbadir.

[19] O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. “Haziniy Xo‘qandiy” maqolasi. — Qomus.INFO elektron bazasi; Jo‘raboyev O. Haziniy (1867–1923): hayoti va ijodi haqidagi ilmiy-ma’rifiy ma’lumotlar. — Ziyouz.uz.

[20] O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. “Haziniy Xo‘qandiy” maqolasi. — Qomus.INFO elektron bazasi; Jo‘raboyev O. Haziniy Xo‘qandiy hayoti va ijodiy merosi: Filologiya fanlari nomzodi dissertatsiyasi. — Toshkent, 2003.

[21] Jo‘raboyev O. Haziniy Xo‘qandiy hayoti va ijodiy merosi: Filologiya fanlari nomzodi dissertatsiyasi. — Toshkent, 2003; Haziniy. Tasadduq, yo Rasulullo! — Toshkent: Yozuvchi, 1992; Haziniy. Devon. So‘zboshi: A. Madaminov, O. Jo‘raboyev; so‘ngso‘z: Sh. Yusupov. — Toshkent: Ma’naviyat, 1999. — 176 b.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. “Haziniy Xo‘qandiy” maqolasi. — Qomus.INFO elektron bazasi.
2. Jo‘raboyev Otabek. Haziniy (1867–1923): hayoti va ijodi haqidagi ilmiy-ma’rifiy ma’lumotlar. — Ziyouz.uz.
3. Jo‘raboyev Otabek. Haziniy Xo‘qandiy hayoti va ijodiy merosi. Filologiya fanlari nomzodi dissertatsiyasi. — Toshkent, 2003.
4. Haziniy. Tasadduq, yo Rasulullоh! — Toshkent: Yozuvchi, 1992.
5. Haziniy. Devon. So‘zboshi: A. Madaminov, O. Jo‘raboyev; so‘ngso‘z: Sh. Yusupov. — Toshkent: Ma’naviyat, 1999. — 176 b.